

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

ΤΟΥ Κ. ΦΑΝΗ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΩΣ ΕΙΔΕ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΕΝΑΣ ΕΠΤΑΝΗΣΙΟΣ ΤΑ 1849 - ΛΙΒΕΛΛΟΓΡΑΦΟΙ ΚΑΙ ΣΑΤΥΡΙΚΟΙ - Ο Α. ΦΑΤΣΕΑΣ

ΙΑ'.

ΕΤΑ τή δημοσίεσι του κανονικού αυτού καθηγητηρίου έναντιόν των Άγγλων της Επτανήσου, ο Φατσέας δέν μπορούσε να μείνη πειά στη Ζάκυνθο. Γιά ν' αποφύγη λοιπόν τις καταδιώξεις, κατέφυγε στην Ελλάδα κ' έφθασε στην Αθήνα την άνοιξη του 1849, στον τόπο πουχε άγαπήσει με τή φαντασία του, πού τον νόμιζε σάν τον παράδεισο της ελευθερίας και τόν θεωρούσε σάν τόν ευτυχέστερο, τόν ευνότερο και καλύτερο τόπο του κόσμου. Η Αθήνα ήταν τότε ή Ιερουσαλήμ των υπόδουλων Ελλήνων, άληθινό προσάνημα για κάθε σλάβο ή ξενιτισμένο του Έλληνισμού. Τήν ίδια θεροκεντική λατρεία πρὸς τήν Αθήνα έτρεφαν κ' όλοι οι όποσδήποτε μορφωμένοι Έ-

πτανήσιοι, όπως ο Λασκαράτος, ο Μουστοξύδης, ο Βράβλας Αρμένης κ.ά., πρίν τήν έπισκεψθόν και πατήσουν τὸ χῶμα της. Αὐτός ο Φατσέας είχε γράψει τὸ βιβλίον τὰ ἐξῆς σχετικά, συγκρίνοντας τήν ελευθερή Ελλάδα με τήν τυραννία τῶν Άγγλων στην Έπτανήσου: «Διατί οπιθοδρομοῦμεν ἐμεῖς οἱ Έπτανήσιοι; Διατί οἱ νεοί μας, τόσο λαμπροὶ νεὸς μένονν νεκροὶ ἢ διαφθειρόνται; Διατί ἐμείναμεν ολίγοι, ἐνὼ ἡ Έλλάς μετὰ τήν Τουρκοκρατίαν, μετὰ τήν κατ'απορρηκτικὴν Έπανάστασιν, τήν εἰρωστικὴν βασιλείαν και τοὺς συνεχεῖς ἀντιπερισσασμούς, ἐπροδεδουε και προδεδεί και ἔχει μέγα μέλλον; Διατί εἰμὲθα μαρμαίνοι και ταπεινοὶ, παρα δίοτι μας λείπει ἡ ελευθερία; Οἰλομεν νὰ ἔχωμεν τὸ μέλλον τῆς Έλλάδος; Οἰλομεν νὰ ἔχωμεν τήν ἑλληνικὴν σταδιοδρομίαν. Η Έλλάς εἶνε ὁ τόπος τῆς ἐπαγγελίας».

Έτσι μιλούσαν οἱ υπόδουλοι πρίν έπισκεψθόν τήν Ελλάδα. Τὰ ἴδια σχεδόν ἔγραφαν κ' ο Άνδρέας Λασκαράτος κ' ο Μουστοξύδης κ' ο Βράβλας Αρμένης. Αλλά ποιά ἡ ἐκπλήξι του Φατσέα (καθὼς και του Λασκαράτου, στὰ 1845), όταν πάτησε στην προσφιλή του Ελλάδα κ' όταν εἶδε ἀπὸ κοντὰ τὸ ἰδανικό της φαντασίας του, τήν Αθήνα; Ποιά ἡ ἀπογοήτεσι του, όταν σφρυγγωμέτησε κ' ἐφημέριωσε τήν ἔρωμένη της ψυχῆς του, τήν πολυαγαπημένη του Έλλάδα; Έκει πού νόμιζε πὸς θά βροιαζε τὸ ἰδανικό της ελευθερίας, πὸς θάβλεπε τήν ἐκπαίδειν στο ἔφος της, τή δικαιοσύνη τιμωρὸν τῶν κακῶν και τῶν ἀδίκων και τήν κοινωνία γεμιστή ἀπὸ ἀνώτερα ἰδανικά για τή Φυλή και τὸ Γένος, ἐκει δέν βρῆκε παρά παγερὴ ψυχρότητα, ἀναίσχυντη συμφερονοτολογία και ἀφάνταστη μικροπολιτική, γύρω ἀπὸ ἀσημάντα ζητήματα. Τότε εἶδε πὸς ἡ Έπτανήσου, τόσο ἀπὸ κοινωνική ἀποψη, όσο κ' ἀπὸ ἀποψη μορφώσεως, νομοθεσίας, διοικήσεως και δικαιοσύνης, παρ' ὅλη τήν αὐστηρότητα τῶν Άγγλων, ήταν πολὺ ἀνώτερη ἀπὸ τήν ελευθερή Ελλάδα. Με μιάς τὰ μάτια του ἀνοῖξαν. Τὸ ἰδανικό του γερμίστησε:

«Παρήτησα, γράφει, τήν πατριδα μου με τήν ἀπόφασιν νὰ μὴν ἐπιστρέφω πλέον, ἐπειδὴ τήν ἔβλεπα ἄβρον μὲν πρώτον περὶ τήν τυραννίαν τῶν Άγγλων. Ἦτο σῶμα φθισικόν και μόνον ὁ ἀηρ τῆς ελευθερίας ἤδύνατο νὰ τὸ σώση. Ἠλιξι εἰς τήν ἔνωσιν αὐτῆς μετὰ τῆς Έλλάδος. Ἄλλ' ἐρχόμενος εἰς Αθήνας ἐξηπατήθη και εἶδα, ὅτι ἔθνος συνηθισμένο εἰς τήν δουλείαν, μετὰ μεγάλων δυσκολιῶν ελευθεροῦται. Ἀπαίτεται καιρός πρὸς ἐνίκανσιν του δώρου τῆς ελευθερίας. Αἱ Αἴθηραι εἶνε ὁ ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ. Η Έλλάς ἔλαβε δύο μεγάλα δυστυχήματα, πρώτον ὅτι μεταβάσα ἐκ τῆς ἀρχαῆς δουλείας εἰς τήν ἀκραν ελευθερίαν, δέν ἠτύχησε νὰ λάβη στερεὰ κυβέρνησιν, και δεύτερον τὸ εἰσαγόμενα ἐκ τῆς Εὐρώπης σέρη, τὰ ὅποια τήν διαφθείρουναι, τήν διαστρέφοναι και τήν πνίγοναι εἰς τήν πρώτην τῆς σποράς ἀναπτύξιν».

Η ἀνάγνωσι τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημεριδῶν τὸν ἀπελπίζει ἐπίσης. Καὶ γράφει: «Σπανίως ἀναγιγνώσκω ἐφημερίδας. Ἄλλ' ὁσάκις κατά περίστασιν ἀνέγνων τινὰ τῶν γρηναίων μάλιστα ἐφημεριδῶν τῆς ελευθερῆς Έλλάδος, ἀπήνησα ἄβρον μὲν πρώτον περὶ ΚΛΟΠΗΣ, δεύτερον περὶ ΨΕΥΔΟΥΣ, τρίτον περὶ ΑΠΙΣΤΙΑΣ, ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ και ΔΙΑΣΤΡΟΦΗΣ και τέταρτον και πέμπτον και ἑκτὸν περὶ ΚΛΟΠΗΣ κτλ. ὅλα περὶ κλοπῆς». Τὸ μόνο περιοδικὸ σύγγραμμα πούβγαυε τότε στην Αθήνα, ἡ «Εὐτέρπη» του Καμπούρογλου, δέν περιεῖχε παρά μεταφράσεις ξένων μυθιστορημάτων, περὴγῆσεις ἀγρίων τόπων, σκιμούς και κοσμική κίνησι. Τίποτε τὸ ἑλληνικό δέν συναντᾶει ὁ ἀναγνώστης πουθενά. «Όλα φραγμαίζου»,

κατὰ τὸν Φατσέα. Πηγαίνει στὸ Πανεπιστήμιο, θέλοντας νὰ παρακολουθήσῃ τήν παράδοσι τῶν μαθημάτων και νὰ γνωρίσῃ τὸ σύστημα τῆς διδασκαλίας για νὰ συγκρίνη με ὅτι παραδίδεται στην Έπτανήσου, ἀλλά κ' ἐδὼ ἡ ἴδια ἀπογοήτεσι τὸν καταλαβαίνει. Τὸ Πανεπιστήμιο δέν εἶνε παρά μιά φοιλή ἀέργων, ἀμείνων και σταφιδιασμένων στη σένη νέων. «Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, γράφει, λείπει ἡ ζωή. Ὅταν πλησιάσης σου διεγείρεται ἡ ἰδέα γέροντος, ὅστις εἶνε ἐξηλωμένος εἰς τὸν ἥλιον διὰ νὰ ἡλιασθῇ». Η διδασκαλία γίνεται με τὸν σχολαστικώτερο τρόπο, χωρὶς σύστημα, χωρὶς μέθοδο, χωρὶς βιβλία. Οἱ περισσότεροι φοιτητῆ εἶνε «πεννητάρηδες», και ὅμως σπουδάζουν για νὰ μὴν τελειώσουν ποτέ. «Όλοι κάνουν πολιτική και δέν σκαμπάζουν τίποτε ἀπὸ ἐπιστήμη. Ἀναφέρει μερικὸς ἀριθμὸς για τὰ ἔξοδα τῆς φοιτητικῆς ζωῆς τῶν χρόνων ἐκείνων, πού προξενουὺν κατάπληξι. Για ἓνα φοιτητῆ ἀρκούσαν 20—24 δραχ. τὸν μῆνα για νὰ περάσῃ καλά σχετικῶς. Πολλοὶ ζούσαν με μόνον 10 δραχμῆς τὸν μῆνα. Ἄλλοι με ἓνα μάθημα πού παραδίδουν κ' ἄλλοι με τὸ τίποτε. Ὁ φοιτητικὸς βίος εἶνε κυνικότατος. Ἰδοὺ και ἓνα τιμολόγιο πού παραθετᾶ σχετικῶς ὁ Φατσέας:

Ἐνα βῶδι ἀγοράζεται με	80 δεχ.
Ἐνα πρόβον ἀγοράζεται με	14 "
Τὸ γιαούρι στοιχίζει	2 ὄσολους ἢ ὀκά
Ἡ ζάχαρι	4 ὄσολους ἢ ὀκά
Τὸ ψωμί	2 ὄσολους ἢ ὀκά

Δυστυχῶς δέν μας ἀναφέρει ἄλλες τιμές, πού θά μᾶς ἔδειξαν τή φτήνια τῆς ἐποχῆς. Τὸ μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου του «Ἡ 25 Μαρτίου του 1849», εἶνε ἀφιερωμένο στην πολιτική κατάστασι και στην κοινωνική σύνθεσι τῆς Έλλάδος κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς βασιλείας του Ὅθωνος. Κι αὐτὸ δέν εἶνε παρά λιβελλογράφημα κατὰ βάθος, γραμμένο σὲ κάτως ἡπιότερο τόνο και με συμπάθεια για τὰ νεοελληνικά πράγματα. Η γλώσσα του, χωρὶς νὰ χάνη τὸ πολεμικὸ ἔφος της, ὅμως ἐδὼ εἶνε μετριασμένη. Γράφει σχετικῶς για τήν πολιτική και γενικῶς για τήν κοινωνική κατάστασι τῆς Έλλάδος: «Ἡ Βουλὴ εἶνε καταφρονημένη και διάφοροι τίτλοι τήν τιμοῦν ὡς ἀγράμματον, βαρβῶνιον και τὰ ἔξῆς. Τὸ ἱερατικὸν δέν χαιρέται οὐδεμίαν ὑπόληψιν. Πολλὰ ὀλίγους ἤκουσα νὰ εἰποισι καλὸν περὶ του βασιλέως. Τὰς ἐφημερίδας δέν τὰς πιστεύει κανεῖς. Ὁ εἰς ἀδιαφορεῖ εἰς τήν διαγωγὴν του ἄλλου. Καθὼς ἐκατάλαβα, τὸ συμφέρον και ἡ ἡδονὴ εἶνε τὰ ἰσχυρὰ ἐλατήρια τῶν πράξεων. Ὁ τίμιος νομίζεται κοτσῆς, ὁ ραδιοῦργος ἀγρίνος και ἐκτεταμένος νοῦς. Οἱ τίμοι μένουσι θεατὰ τῶν πραγμάτων, καθότι δέν εἶνε, λέγουν, ἡ ἐποχὴ των».

Ἀπορεῖ κανεῖς πὸς ὁ διαβηόμενος αὐτὸς Έπτανήσιος, μόλις πάτησε τὸ πόδι του στην Ελλάδα, διέκρινε με τόση δξύτητα τὰ πράγματα και τὰ περιέγραψε με τόση παραστατικότητα. Αλλά μήπως και πολλοὶ ἄλλοι ἐξέχοντες Έπτανήσιοι δέν ἐνοιουσαν τήν ἴδια ἀπογοήτεσι στην ἐπαφή τους με τήν ἑλληνική πραγματικότητα; Μήπως αὐτὸς ὁ Άνδρέας Λασκαράτος, ὁ ἀμείνων σατυρικός και κοινωνικός ἀνατόμος τῆς νεοελληνικῆς ζωῆς, δέν αισθάνθηκε τήν ἴδια ἐκπλήξι μόλις ἦθε στην Αθήνα στὰ 1845; Κι ὅμως, όταν γύριζαν πίσω στην Έπτανήσου, δέν ἔπαυαν νὰ προπαγανδίζουν φανατικώτερα για τήν Ένωσι. Η ἐποχὴ ἐκείνη, ἐποχὴ πού τὸ δόγμα τῶν ἐθνικότητων συντάραξε ὅλη τήν Εὐρώπη, δέν μπορούσε παρά νὰ συνεπαίρη και τοὺς Έπτανήσιους. Ὁ Φατσέας ὅμως δέν γύρισε πίσω στην Έπτανήσου. Παρέμεινε στην ελευθερὴ Ελλάδα, ἔβου ἔδρασε ὡς σατυρικός και καθηγητῆς.

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠ' ΤΟΝ ΞΕΝΟ ΤΥΠΟ

ΜΑΝΝΕΚΕΝ ΓΙΑ ΤΑ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ

Ὡς τώρα τὰ «μαννεκέν», τὰ ζωντανὰ αὐτὰ μοντέλλα κάθε νέας μόδας, ἐχρησιμοποιοῦντο μονάχα για τὰ γυναικεία φορέματα. Ένας Βιεννέζος ὅμως κοσμηματοπώλης σέφτηκε τελευταία να ρεκλαμάρη και τὰ κοσμημάτα του με ὀρία μαννεκέν.

Προσέλαβε λοιπὸν πολλῆς χαριτωμένες νέες, τις ἐντυσε καταλλήλως, τῆς γέμισε διαμαντικά και τοὺς ἀνέθεσε νὰ τὰ ἐπιδεικνύουν παντοῦ, ρεκλαμάροντας ἔτσι τὸ κατόστημά του.

Τὰ «μαννεκέν» αὐτὰ συγχάζουν στὰ ἀριστοκρατικώτερα κοσμικά κέντρα, στὰ θέατρα και στὰ ἵπποδρόμια, ἢ ταξειδεύουν στις πύ φημισμένες λουτροπόλεις.